

Psychologická vývojová diagnostika v útlém věku

20.3.2015

Úvod

- Patří sem zejm. vývojové škály pro ranou diagnostiku dětí **od 0 do 3 let**.
- **Cílem** není určení intelektových schopností, ale hodnocení celkové neuromotorické zralosti dítěte či posouzení funkční zralosti CNS, včasné zachycení vývojových poruch.
- První z těchto metod vznikly ve 20. - 30. letech minulého století z klinické potřeby co nejčasnější diagnostiky vývojových poruch.

Použití

- Ve výchovném poradenství.
- Při podezření na vývojové poruchy.
- Při posuzování dětí svěřovaných do adopce.
- I pouze rodinná problematika (např. rozvod, úprava styku...) nebo problémy se spánkem a jídlem – povinně alespoň orientační hodnocení vývojové úrovně.
- Rizikové děti – předčasně narozené, zhodnocení dopadu prenatálních i perinatálních vlivů.
- V kojeneckých ústavech a v dětských domovech jsou nástrojem průběžného hodnocení vývoje dětí.

Citlivost vývojových škál

- Většina škál zachytí v **kojeneckém věku** velmi spolehlivě středně těžké a těžké opoždění ment. vývoje (středně těžká, těžká, hluboká MR) i motorické a závažnější smyslové vady.
- Od **batolícího věku** lze vyslovit podezření i na lehčí stupeň postižení (lehká mentální retardace nebo hraniční intelektová výkonnost).

Apgar skóre

- Nehodnotí psycholog, ale porodníci – pro psychologa důležitá informace o prvních minutách života dítěte.
- Mezinárodní bodovací systém (Virginie Apgarová) – slouží k orientačnímu zhodnocení stavu novorozence v 1., 5. a 10. minutě po narození.
- Sleduje se: puls, dech, svalové napětí, reakce na podráždění, zbarvení kůže.
- Za každý sledovaný faktor 0-2 body.
- Součet všech bodů v každém časovém období, př. 8-9-10.

.	0	1	2
puls	chybí	pod 100	nad 100
dech	chybí	nepravidelný, povrchní	pravidelný, silný křik
svalové napětí	chabé	snížené	spontánní aktivita
reakce na podráždění	žádná	slabá	živá reakce, grimasa, pláč
zabarvení kůže	modrá, bledá	tělíčko růžové, končetiny modré	růžová

Standard je skóre 8-10.

Vážné ohrožení života: méně jak 4 body v první minutě – zahájení resuscitace.

V páté minutě zdravotní stav již vylepšený a v 10. minutě většina dětí dosahuje normální hodnoty. Pokud i v této době jsou hodnoty sníženy – hrozí poškození mozku hypoxií.

Apgar skóre je pak doporučením pro další sledování vývoje dítěte – MŮŽE dojít k opožďování vývoje .

Novorozenecké škály

- Nejsou to vývojové škály (dítě zatím ve vývoji nikam nedošlo).
- Schopnosti vnímat a zpracovávat informace jsou rozvinuty u novorozenců více, než se dříve předpokládalo.
- Aby se tyto dovednosti projevily, je nutné brát v potaz aktuální behaviorální stav novorozence.

Behaviorální stavy u novorozence (PrechtI)

	otevřené oči	pravidelný dech	velké pohyby	pláč
stav 1 Klidný spánek	-	+	-	-
stav 2 Paradoxní spánek	-	-	-	-
stav 3 Klidné bdění	+	+	-	-
stav 4 bdění s pohyby	+	-	+	-
stav 5 pláč	+ -	-	+	+

- Reakce novorozence se liší podle toho, v jakém stavu je podnět prezentován – škály u každé položky udávají tedy i stav, v němž položku administrujeme.
- Nejznámnější a nejpoužívanější – Brazelton Neonatal Behavioral Assessment Scale (NBAS) 1973
 - Adaptace pro nedonošené děti: Neurobehavioral Assessment of the Preterm Infant – NAPI (metoda A. Kornerové, 1990).

Brazeltonova škála chování novorozence

- k hodnocení chování dítěte do 30 dnů věku
- vedle neurologického hodnocení 26 položek, z nichž se usuzuje na 4 dimenze chování:
 - interakční chování – schopnost dítěte odpovídat na sociální podněty + reakce na podněty sluchové, zrakové a položky zahrnující složitější ukazatele chování za bdění (např. čilost)
 - motorika – schopnost dítěte podržet přiměřený tonus, kontrolovat motorické projevy a integrovat je
 - organizace chování z hlediska řízení behaviorálních stavů – habituace na různé podněty ve spánku + složitějších jevů (dráždivost, labilita behav. stavů...)
 - organizace chování z hlediska fyziologické stability v odpovědi na stresové podněty – 3 položky (množství třesů, úlekových reakcí a změny barvy kůže)

Brazelton - pokračování

- postup vyšetření:
- 1. spící dítě 2 minuty pozorováno, pak hodnoceny jeho reakce na zrak. a sluchové podněty v době spánku
- 2. potom odkryto a rozbaleno, až místy mírně averzivní stimulace (např. vyvolání obranné reakce, novor. reflexů apod.)
- 3. v době bdění pozorovány reakce na zrak., sluchové sociální i nesociální podněty
- 4. během celého vyšetření zaznamenány behaviorální stavy a složitější projevy chování (např. excitace dítěte, bdělost, schopnost se utiřit apod.)
- skórování na 9 bodové stupnici
- vyšetření trvá cca 30 minut
- nejpodrobnější + nejvíce užívaná novorozenecká škála
- ALE – vhodná zejména pro hodnocení interakčního chování, pro vývoj motoriky a svalového tonu jsou lepší neurologické škály
- negativa:
- vyčítáno je neodlišení spánkových stavů 1 a 2, při kterých u dítěte probíhá habituace (škála tyto stavy neodlišuje)

Neurobehaviorální hodnocení podle Gardnerové, Karmela a spol. (2001)

- U nás není rozšířena, ale dle zahraničních studií je schopna odlišit různé stupně patologie CNS u novorozenců i identifikovat jedince, kterým je třeba věnovat péči od raného vývoje.
- Popis: položky neurologické i položky psychologické; sled otázek dle věku dítěte.
- Pro děti mezi 34. - 48. týdnem.

Kornerové neurobehaviorální hodnocení nedonošeného dítěte NAPI

- Od 32. týdne postkoncepčního věku
- Popis: průběžné hodnocení behaviorálních stavů, několik neurologických, hodnocení orientace na zvukové, zrakové a komplexní podněty
- hodnotí se rozsah a kvalita pláče, chování očí, spontánní pohyby, behaviorální a fyziologické odpovědi na manipulaci a stimulaci dítěte (nejsou zahrnuty položky vzbuzující nevoli dítěte)
- vyšetření dle předepsaného sledu, trvá asi 30 minut

Zvláštnosti rané diagnostiky

- Kvalita vyšetření kojence je závislá na **optimálním fyzickém stavu** (není hladové, je zdravé, v místnosti musí být přiměřená teplota...) a zda je v aktivním stavu (přizpůsobit dobu objednání).
- Děti s EPI nevyšetřujeme po záchvatu či v době nakupení záchvatů.
- Vyšetření musí být provedeno co nejrychleji, protože doba bdění je krátká, dítě se velmi rychle unaví.
- **Zásada: musíme spěchat na sebe, nikdy na dítě.**

- S dítětem musí být navázán dobrý kontakt:
- **kolem 1. roku** věku nastupuje strach z cizích osob:
 - dítěti je nutno dopřát dostatek času aby si zvyklo na prostředí i na nás, nebo je vyšetřit v domácím prostředí
 - vyšetření začínáme rozhovorem s matkou, o přímý kontakt se na začátku nesnažíme
 - dítě sedí matce na klíně, může se seznamovat s prostředím, na stůl před něj položíme hračku, která není součástí žádného testu a až od nás přijme hračku, můžeme začít s vyšetřením (hodně úzkostné děti – hračku může nabídnout matka)
 - při vyšetření sedíme naproti dítěti u stolečku – pocit jistoty, jak vyšetření postupuje, dítě je uvolněnější a k závěru zvládne i náročnější úkoly vyžadující blízkost, ochotněji plní motorické úkoly

- ***V průběhu druhého a třetího roku*** nastupuje vývojově podmíněný negativismus.
 - zapojujeme se nejprve do spontánní hry dítěte a pak přecházíme do řízené činnosti.
 - pokud dítě odmítá, k práci jej nenutíme
 - odmítání vzdát se hračky z vyšetření – nebereme násilím, ani rodiče ne, spolehneme se na to, že se jí vzdá za jinou atraktivnější hračku
- Vyšetření je téměř vždy prováděno za přítomnosti matky nebo obou rodičů.
- Je nutné nalézt přiměřený způsob spolupráce, zároveň můžeme sledovat jejich interakci s dítětem.

Postup vyšetření

- obecně platná pravidla:
- vyšetření začínáme pozorováním volné hry plně oblečeného dítěte
- následuje klidná, soustředěná hra (u malého kojence do 5 měsíců percepční a pozornostní položky na zádech, u starších dětí u stolku) – jako první vhodné kostky nebo knížku (st. batoleti)
- na konci vyšetření motorické položky, možnost pohyb. uvolnění
- plynulé střídání úkolů (nespěchat na dítě, ale spěchat na sebe)
- zaznamenáváme jen velmi stručné poznámky, podrobný popis až po skončení

Anamnéza

- *Povinnou součástí* vyšetření vývojovými škálami je **podrobná anamnéza**, bez níž nelze výsledky správně interpretovat (např. nedonošené dítě).
- Dosavadní postup vývoje dítěte, důležité pre- i perinatální okolnosti, prodělaná onemocnění, výsledky všech dostupných předchozích vyšetření.
- Rodiče mohou srovnávat dítě se sourozencem.
- Postoj rodičů k nácviku dovedností.
- Prokázaly se schopnosti dítěte dostatečně při vyšetření?
- Pravidla:
 - nespěcháme na rodiče
 - Rodičům musí být jasné na co se ptáme (Od kdy dítě chodí? Špatná otázka, správně: Od kdy dítě ujde několik kroků samo bez opory.)

Korekce na nedonošenost

- Přenášení není v hodnocení významné.
- Dle Gesellova pojetí probíhá vývoj kontinuálně, porod je jen jednou z významných událostí ve vývoji – proto potřeba korigovat chronologický věk nedonošeného dítěte.
- Při nedostatku anamnestických údajů obtížné určení postkoncepčního věku.
- Plná korekce platí pro oblast motorického vývoje minimálně do dvou let věku (rozdíl 1 nebo 2 měsíců již přestávají být významné).
- V oblasti psychického vývoje je nutno počítat s extrauterinní stimulací, proto je korekce poloviční nebo tříčtvrtinová (tj. od chronologického věku odečteme $\frac{1}{2}$ nebo $\frac{3}{4}$ doby, o kterou se dítě narodilo předčasně).

Gesellova vývojová škála

- vývoj testu:
- ve 20. letech 20. st., vlastní testový manuál až 1947
- dnes užívána hlavně revize Knoblochové z 1980
- Od 4 týdnů do 36 měsíců (původní verze i pro celý předškolní věk).
- Účel vyšetření: diagnostika poruch vývoje, získáme informace i o temperamentu dítěte, o jeho sociálních dovednostech, emoční stabilitě či dráždivosti, frustrační toleranci, o povaze vztahů s rodiči.
- Podobně jako Binetův test: pro každý věk. stupeň charakteristické chování (stanovené na zákl. pozorování a film. záznamů)
- V 1. roce života úkoly pro každé 4 týdny věku, ve 2. roce jsou odstupy 3 měsíční, ve 3. roce 6 měsíční intervaly.

5 oblastí:

adaptivní chování

hrubá motorika

jemná motorika ruky

řeč

sociální chování

Adaptivní chování

- Nejlépe koreluje s budoucím mentálním vývojem dětí a je rozhodující pro závěrečný odhad intelektového potenciálu
- Kojenci: Vývoj zrakového vnímání, reakce na podněty, koordinace oko-ruka, vývoj pojetí permanence objektu, vnímání předmětových vztahů a počátky řešení jednoduchých problémů – např. dítě si za provázek přitáhne předmět, který není v jeho dosahu.
- Batolata: vizuokonstruktivní úlohy (kostky, zasouvačky...), vývoj kresby, přiřazování geometrických tvarů, manipulace s drobnými předměty (knoflíčky...) apod.

Hrubá motorika

- Kojenci: poloha dítěte – ovládání hlavičky, vývoj sezení, lezení a počátky chůze.
- Batolata: stabilita a obratnost chůze, chůzi po schodech, běh, skákání apod.
- Všímáme si i kvality pohybu, svalového tonusu, asymetrie v reakcích, třes, přetrvávání primitivních reflexů, neuromotorické abnormality (např. stoj na špičkách, stoj o příliš široké či úzké bázy).
- Motorika může být (u motoricky nepostižených dětí) velmi dobrým ukazatelem vývojové úrovně a její odhad lze získat už z anamnézy s rodiči.

Jemná motorika

- Důležité info pro neurologa.
- Dovednost sahání po předmětech, kvalita úchopu, jeho uvolnění i manipulace.
- Jemná motorika koreluje u dětí bez motorického defektu lépe s budoucím kognitivním vývojem než motorika hrubá.

Řeč

- Pozorujeme všechny viditelné a slyšitelné formy komunikace: výraz obličeje, gesta, mimika, předřečová vokalizace, slova, věty, porozumění gestům a řeči lidí.
- Hodnocení úrovně porozumění řeči pomáhá vyoučit poruchy sluchu nebo celkové MR či naopak, taktéž důležité pro odhad kognitivní kapacity u dětí pohybově postižených.
- Výpovědi rodičů jsou málo spolehlivé oproti hodnocení motoriky. Rodiče obtížně rozlišují, kdy dítě reaguje na gesta a celkový kontext nebo na slova.

Sociální chování

- Posuzujeme získávání různých sociálních návyků – při krmení, při hře, oblékání, hygienické návyky.
- Celková sociální reaktivita dítěte a vývoj sebepojetí.

Gesell – administrace

- Postup je pružný.
- Pro jednotlivá věková období (zóny zralosti) je stanoveno doporučení pořadí úkolů, které mají být dodržovány co nejpřesněji.
- Rychlý a plynulý přechod od jedné položky k druhé je nezbytný – udržení zájmu dítěte.

- **Klíčový věk (období):** do tří let věku je uváděno celkem 8 takovýchto vývojových milníků.
 - je to období, v němž jsou určité podstatné vzorce chování nejvýraznější, zcela zřetelné
 - nebo období, kdy se určité chování mění v jiné, složitější,
 - nebo se místo jednoho typu chování objevuje typ jiný
- **Zóny zralosti** = jednotlivá věková období:
 - je pro ně stanoveno doporučené pořadí úkolů,
 - je delší než klíčové věky a je určující pro pozici dítěte při vyšetření (např. věku 28 - 44 týdnů odpovídá zóna sedu...) a pro celkovou sekvenci postupu
- **Bazální věk** - věk, ve kterém dítě splní všechny úkoly, určené pro určitý věk.
- **Strop** - úroveň kdy dítě již nesplní žádný úkol.

Hodnocení

- Vyhodnocení úrovně v jednotlivých oblastech
- určení celkového vývojového kvocientu (odhad celkového intelektového potenciálu) podle vzorce:
 - celkový vývojový věk : chronologický věk x 100
- Celková úroveň nesmí být nikdy nižší, než je dosažená úroveň adaptivního chování.
- *Gesell klade důraz také na kvalitativní hodnocení dítěte i jedno projevů, jednoznačně kvantitativní odmítá.*
- Normy založeny na dostatečně velkém standardizačním vzorku, reliabilita testu je velmi dobrá, validita ve smyslu rozlišení dětí klinických a zdravých taktéž.

- Gesell – Principy vývoje motoriky kojence:
 - princip vývojového směru:
 - kefalo-kaudální (od hlavy k chodidlům)
 - proximo-distální (centrum k periférii)
 - ulno-radiální (od malíčku k palci)
 - střídání flexorů a extensorů
 - princip funkční asymetrie:
 - tonický šíjový reflex – šermíř
 - 4-5m symetrie
 - 6m asymetrie
 - po 1. roce symetrie
 - před 3 rokem asymetrie – lateralizace – specializace fce P a L poloviny těla
 - princip individualizace – obecné zákonitosti vývoje x každého dítěte jedinečný postup
 - princip autoregulace – univerzální biorytmus – dítě si samo řídí svůj režim (jídlo, spánek), má se to dodržovat, dítě si samo najde svou pravidelnost

Bühlerové-Hetzerové

Kleinkindertest

- publik. 1932, užívaný dosud
- je určený pro děti od 0 do 5,9 let.
- Vychází z prací vývojových psychologů „Vídeňské školy“, kteří prováděli intenzivní celodenní pozorování.
- Na rozdíl od Gesella zahrnuje i vlivy prostředí.
- *Zachycuje šest základních škál:*
 - 1. smyslové vnímání
 - 2. tělesný pohyb
 - 3. sociální chování
 - 4. učení a nápodoba
 - 5. zacházení s materiálem
 - 6. psychická produkce
- (není vyžadován přesný postup, ale funkční stejnost, úkoly jsou někdy velmi složité)

Škály Nancy Bayleyové

Bayley Scales of Infant Development (BSID)

- Aktuálně nejrozšířenější globální vývojová škála.
- První verze 1933-1936, 1969 druhá revize, 1993 třetí revize.
- Jako jediná publikována u nás – poprvé 1983 (BSID II), 2005 (BSID III, české normy).
- BSID III pro děti od 1 měsíce do 3;6 let.

BSID III

- 2 základní škály: **mentální a motorická** – série úkolů se vzrůstající obtížností, hrubé skóre převedeno na mentální vývojový index (MVI) a psychomotorický vývojový index (PVI) (průměr 100 a standardní směrodatná odchylka 16)
- **záznam o chování dítěte**

Mentální stupnice

- odpovídají zhruba Gesellovým škálám adaptivity, řeči a částečně i soc. chování (od 2. roku i jemné motoriky)
- zachycuje percepční bystrost, diskriminační schopnosti, vokalizaci, počátky řeči, počátky paměti, učení a řešení jednoduchých problémů,
- ve 3. revizi - vizuální paměť, vizuálně preference, řešení nových problémových situací, vývoj pojetí počtu a množství aj.

VEK	POLOŽKY	POLOHA	POMŮCKY	Násled.	POMŮČNÉ INFORMACE	S. POČ.	KOD
7 měs.	•54. Překládá předmět z ruky do ruky	Leh na zádech, sed	Chrastítko, kroužek, jiné			54	
	55. Zvedá obrácený šálek	Sed na klíně u stolu	Šálek, kostka, králíček, jiné	67		55	
	56. Hledá spadlou lžičku	Sed na klíně u stolu	Zrcadlo a lžička			56	
	57. Obratně zvede kostku	Sed na klíně u stolu	3 kostky	58, 65, M31 a 37		57	
	58. Podrží 2 kostky podobu 3 s	Sed na klíně u stolu	3 kostky	65		58	

VEK	POLOŽKY	POLOHA	POMŮCKY	Násled.	POMŮČNÉ INFORMACE	S. POČ.	KOD
26 – 28 měs.	123. Staví věž ze 6 kostek	Sed	12 kostek	135	Počet kostek: Pokus 1__ 2__ 3__	123	
	124. Rozlišuje knížku, kostku a klíč	Sed	Knížka, kostka, klíč		Kriterium: 3 ze 3 knížka__ kostka__ klíč__	124	
	125. Přiřazuje obrázky	Sed	Testový sešit		Kriterium: 3 ze 4 letadlo__ tříkolka__ strom__ telef. __	125	
	126. Jmenuje 3 předměty	Sed	Míč, knížka, tužka, lžice, šálek		Kriterium: 3 z 5: míč knížka tužka lžice šálek	126	
	•127. Užívá věty ze 3 slov				Věty:	127	
	128. Přiřadí 3 barvy	Sed	Test.sešit, červ. Žl., modrý kruh	137	Červená__ žlutá__ modrá__	128	
	129. Tvoří souvislé sdělení				Sdělení:	129	
	130. Dokončí modrou desku za 75 s	Sed	Modrá deska a 9 dílků, stopky		Počet dílků: ____ Čas: ____	130	

(17-19 měs.)

Motorická stupnice

- hrubá motorika, jemná motorika ruky

7. měs.	35.	Sedí samo při hře s hračkou	Sed	Malá hračka			35	
	36.	Sedí samo pevně	Sed				36	
	37.	Uchopuje kostku konečky prstů	Sed				37	
	38.	Otáčí se ze zad na břicho	Leh na zádech	Chrastítko, zvonek a pod.			38	
	39.	Uchopuje nohu rukama	Leh na zádech	Kapesníček			39	
	(5 měs.)	40.	Dělá rané kráčivé pohyby	Stoj		44		40
41.		Uchopuje tabletku celou dlaní	Sed	tabletky	49, 50		41	

26 – 28 měs.	78.	Skáče sounož	Stoj	Švihadlo, provaz			78	
(14 – 16 měs.)	79.	Jde samo do schodů, přisunuje nohy	Stoj	Schody a hračka	95		79	
	80.	Jde samo se schodů, přisunuje nohy	Stoj	Schody a hračka	81		80	
	81.	Skáče s posledního schodu	Stoj	Schody			81	
(17- 19 měs.)	82.	Stojí samo na pravé noze	Stoj				82	
	83.	Stojí samo na levé noze	Stoj				83	

Záznam o chování dítěte

- Charakterizuje dítě kvalitativně v oblastech: aktivita, zájem, pozornost, energie, sociální příklon apod.
- Ve 3. revizi posuzovací škály (30 položek) – chování kvantitativně hodnoceno celkově a ve 4 faktorově analyticky vymezených oblastech: pozornost/bdělost, orientace/zaujetí, emoční regulace a kvalita motoriky.

Hodnocení chování během vyšetření dle Bayleyové – 2. vydání (experimentální verze)

Jméno dítěte: věk: Identifikační číslo dítěte

Faktory	Položky hodnocení	1 – 5 měsíců	6 – 12 měsíců	13 – 42 měsíců
Pozornost / bdělost	3. Převažující stav			
	4. Labilita stavu bdělosti			
	5. Pozitivní emoce			
	6. Negativní emoce			
	7. Uklidnitelnost při rozrušení			
	9. Energie			
	11. Zájem o testový materiál a podněty			
	13. Explorace předmětů a okolí			
	19. Orientace na examinátora			
Celkový skór: Pozornost / bdělost				
Orientace / zájem	3. Převažující stav			
	4. Labilita stavu bdělosti			
	5. Pozitivní emoce			
	9. Energie			
	11. Zájem o testový materiál a podněty			
	12. Iniciativa u úkolů			
	13. Explorace předmětů a okolí			
	15. Vytrvalost ve snaze po dokončení úkolu			
	16. Zaujetí pro úkoly			
	17. Úzkostnost			
19. Orientace na examinátora				
20. Sociální zaujetí				
Celkový skór: Orientace / zaujetí				
Emoční regulace	6. Negativní emoce			
	8. Přecitlivělost na testový materiál a podněty			
	10. Přizpůsobení ke změnám v testovém materiálu			
	14. Pozornost k úkolům			
	15. Vytrvalost ve snaze po dokončení úkolu			
	18. Frustrace z neschopnosti dokončit úkol			
	19. Orientace na examinátora (nepřičítat 13-42 měs.)			
	21. Spolupráce			
	29. Neklidné (frenetické) pohyby			
30. Hyperaktivita				
Celkový skór: Emoční regulace				
Kvalita motoriky	22. Hrubá motorika potřebná při úkolech			
	23. Jemná motorika potřebná při úkolech			
	24. Kontrola pohybů			
	25. Hypotonie			
	26. Hypertonie			
	27. Třesy			
	28. Pomalé a odložené pohyby			
	29. Neklidné (frenetické) pohyby (nepřičítat 13-42 m.)			
Celkový skór: Kvalita motoriky				
Doplňkové položky	7. Uklidnitelnost při rozrušení			
	8. Přecitlivělost na testový materiál a podněty			
	10. Přizpůsobení ke změnám v testovém materiálu			
27. Třesy				
Celkový součet doplňkových položek				
Závěrečný celkový skór				

Bayleyová X Gesell

GESELL	BAYLEY
podrobně diferencuje chování dítěte uznávají se i položky, které dítě v naší přítomnosti nepředvede, ale rodič sděluje, že je doma ve svém prostředí splní závěrečné vyhodnocení ovlivňují i subj. a klinické dojmy	diferencuje jen motorickou a mentální škálu 3. revize proto doplněna o možnost analýzy profilu souhrnné skóry (indexy) jednoznačněji určeny než u Gesella indexy diferencují dobře poruchu od normy uznávají se pouze ty položky, které dítě splnilo v naší přítomnosti – zvyšuje nároky na dostatečně dobrý kontakt s dítětem zcela jasný postup – proto vhodnější i pro výzkum omezená použitelnost u dětí s tělesným postižením nebo tělesnými vadami Česká standardizace!

Mnichovská vývojová diagnostika

- **Münchener Funktionelle Entwicklungdiagnostik**, (Hellbrüger, Köhler, Egelkraut, 1978, 1984).
 - **Nejnovější globální vývojový test.**
 - Tato škála, která vychází z Gesellova a Bühlerové testu u nás nebyla vydána.
 - *zahrnuje sedm oblastí:*
 - 1. tělesná pohyblivost
 - 2. jemná motorika (zručnost)
 - 3. vnímání
 - 4. vývoj řeči (aktivní mluvení)
 - 5. porozumění řeči
 - 6. soběstačnost
 - 7. sociální chování
 - *Hodnocení:*
 - Obdobně jako u Gesellovy škály určuje vývojový věk pro jednotlivé oblasti chování a posuzuje také profil.
- Screeningová forma: Münchener Entwicklungsscreening – orientační posouzení dětí ve druhém a třetím roce života, jen tři oblasti chování (tělesný pohyb, aktivní řeč a jemnou motoriku)

Griffithové škála

- 1954 (revize 1970 a 1983)
- Normy pro děti od 0 do 8 let.
- Získáme celkový vývojový kvocient a profil v oblastech: motorika, sociální chování, sluch a řeč, oko a ruka a škála výkonu.
- U nás se nepoužívá, ale je často citována v zahraniční literatuře.

Denver Developmental Screening Test

- Frankenburga a Dodds (1967, poslední 4. revize 1981)
- Nejrozšířenější zahraniční screeningová vývojová metoda, určena zejm. pro lékaře, sociální pracovníky a pedagogy.
- Od narození do 6 let
- Hrubá motorika, řeč, jemná motorika, adaptivita a sociální chování.

Testy kognitivních schopností v útlém věku

- **Cattel Infant Intelligence Scale** (Psyché Cattelová)
- 1940, poslední verze 1960
- Vychází z Gesellova modelu, vyloučila některé motorické položky a položky sociálního chování.
- Cílem bylo rozšíření Binetova testu směrem dolů.
- Korelace s IQ je ale stejně volná jako u jiných vývojových škál.
- V USA je nejrozšířenější diagnostickou metodou pro kojence a batolata.

- Všechny doposud zmíněné vývojové škály jsou empirické:
 - neopírají se o žádnou vývojovou teorii (nedávají vysvětlení, co to vlastně znamená, když dítě některou položku plní a jinou ne, a co by se mělo učit nyní – to ale nejvíce zajímá rodiče);
 - jejich výsledky odlišují defekt od normy;
 - poskytují poměrně málo vodítek pro nápravná opatření.
- Testy neměří přímo kognitivní funkce, ale jejich výsledek je spíše mírou celkové neuromotorické zralosti dítěte. Primární je v klinické praxi rozlišit defekt od normy, proto jsou tyto metody stále primární a jako doplněk k nim se navrhuje další postupy – především škály založené na Piagetově teorii senzomotorického vývoje.

- Dítě prochází ve vývoji různými stadii senzomotorické inteligence, jednotlivé kognitivní dovednosti nastupují v zákonité sekvenci od jednodušších ke komplexnějším, stadia jsou na sobě závislá a nové dovednosti se objevují jen na základě starších.
- Určíme-li stadium, v němž se dítě nachází, můžeme pak lépe plánovat i intervenci.

Infant Psychological Development Scale (IPDS)

- Uzgiris, Hunt (1975)
- Nejrozšířenější škála piagetovského typu, využívá se i místy u nás.
- 6 oblastí senzomotorických dovedností (6 škál):
 - 1. vývoj zrakového sledování a permanence objektu
 - 2. vývoj prostředků k dosažení žádoucí události v prostředí
 - 3. vývoj imitace
 - 4. vývoj operacionální kauzality
 - 6. konstrukce vztahů předmětů v prostoru
 - 7. vývoj schémat pro manipulaci s předměty

- *Vývoj zrakového sledování a permanence objektu:*
 - Sledování hračky zrakem
 - Všimne si zmizení předmětu
 - Najde částečně nebo zcela zakrytý předmět.

Vývoj permanence objektu souvisí i s vývojem separace od matky a rozvojem sociálních vztahů.

- *Vývoj prostředků k dosažení žádoucí události v prostředí:*
- Vývoj prostředek – cíl.
 - Schopnost úchopu
 - Schopnost užití lokomoce či prvních „nástrojů“

- *Vývoj imitace:*
- Vokální a gest
 - Od jednoduché nápodoby po složitější učení.

- Vývoj operacionální kauzality:
 - Posouzení vlastních vlivů na okolí – náhodné pohyby (např. náhodně rozhoupané chrastítko) jsou cíleně opakovány až k dosažení záměrného působení na okolí. Dítě postupně objevuje, jak může určité změny v okolí samo dosáhnout (tomu předchází snaha donutit dospělého, aby něco udělal on).

- Konstrukce vztahů předmětů v prostoru:
 - Porozumění prostorovým vztahům.
 - Dítě sleduje střídavě dva různé předměty,
 - lokalizuje zdroj zvuku,
 - rozpozná opačnou stranu předmětu,
 - záměrně užije hmotnost předmětu při hře.

- Vývoj schémat pro manipulaci s předměty:
 - Sleduje se spontánní hra.

V manuálu jsou úkoly přesně popsány, materiál tvoří jakékoli vhodné běžné hračky.

Nejsou normy, ale odhad vývojového věku pro jednotlivé položky.

Můžeme přesně očekávat, které dovednosti by měly nastoupit jako další, a tímto směrem také vést stimulaci.

Jiný přístup představují zkoušky učení:

- **Ingant Mullen Scales of Early Learning**
(Mullen, 1989)
 - Sledují a hodnotí proces učení u malých dětí.
- **a zkoušky založené na modelu
percepčně kognitivního zpracování**
- (Fafan, 82, Kagan a kol. 78, Zelazo 81).

Interpretace výsledků vývojových škál, prognóza

- Při použití dvou základních metod se výsledky velmi dobře shodují.
- Výhodné je mít více metod, zejm. u dětí se smyslovým a motorickým postižením, u silně negativistických dětí.
- Závěr vyšetření: nejen stanovení vývojové úrovně, ale i určení pravděpodobných příčin odchylek od normy a odhad další vývojové prognózy dítěte.
- Zvážit pozadí selhání – neochota ke spolupráci, nedostatečná motivace, únava.
- Vývoj se za normálních okolností v různých obdobích zrychluje a pak zase zpomaluje, např. je-li zpomalen ve všech oblastech \Rightarrow susp. dítě s MR. Průměrné dítě neznamena normální dítě – variabilita vývoje je značná.

Prognostický význam vývojových nerovnoměrností

- Motorika – variace jsou značné od prvního dne, nemusí být významné, nicméně výrazná pasivita či neklid jsou možným projevem postižení CNS.
- Tempo motorického vývoje závisí na postupu myelinizace, nelze usuzovat na nadprůměrný mentální vývoj.
- Opoždění motorického vývoje může být ovlivněno i prostředím (děti v kojeneckých ústavech).

Hrubá motorika

- Nejlépe se hodnotí, nejméně důležitý pro zhodnocení celkové kapacity dítěte.
- Ale ne zcela nevýznamný! (malá schopnost kontroly hlavičky jako první náznak MR).
- Při opoždění motoriky je nutné vždy vyloučit závažné neurologické postižení.

Jemná motorika

- Aktivní úchop vzácně již ve 3 m. a nejpozději do 6 m.
- Lepší prognostický ukazatel.
- Např. 10 m. zřetelná opozice palce a ukazováčku při uchopování – nejde o MR, dítě s MR je v této oblasti vždy opožděno, nutno pomýšlet i na DMO.

Vizuální reakce

- Opoždění – vyloučit zrakovou vadu, na počátku života někdy chybí reakce, ale následuje rychlá úprava kolem 3. m. věku.
- To stejné platí u sluchu.

Vývoj sociálního chování

- Jídlo, oblékání, udržování tělesné čistoty.
- Nejvíce ze všech oblastí závislé na kvalitě a podnětnosti prostředí.
- Opoždění u dětí zanedbávaných, ale i u dětí hyperprotektivních rodičů.
- Význam sociálního úsměvu – pokud není rozvinut do 8 týdnů věku v.s. mentální defekt, příp. symptom časného infantilního autismu, postižení obličejových svalů, popř. zraková vada.
- U nevidomých dětí se setkáváme s reakcí úsměvem na hlas matky už před 8. týdnem. Postupně vymizí, protože není posilován.
- Ovládání svěračů je málo významné pro další mentální vývoj.
- Významné je kousání – je-li časně (kolem 4.-5. m.), bývá obvykle dobrá inteligence, u MR nastupuje pozdě.

Vývoj řeči

- Největší vývojová variabilita.
- Vývoj porozumění často předbíhá před schopností aktivního mluvení.
- Je nutné porozumění ověřit kvůli poruše sluchu – rodiče mnohých celkově značně opožděných dětí a někdy i dětí s poruchou sluchu referují o tom, že dítě rozumí všemu. Dítě ale ve skutečnosti reaguje na gesta a kontext situace.
- U dětí s MR je vývoj řeči nejvíce opožděn.
- V případě rychlého a kvalitního vývoje je řeč jedním z nejdůležitějších ukazatelů inteligence.

- Pro odhad mentální kapacity a vývojové prognózy jsou nejdůležitější ty položky, které ukazují:
 - na schopnost dítěte porozumět situaci a jejím změnám a nalézt řešení,
 - na jeho schopnosti rozumět brzy stálosti předmětů v čase i prostorovým a kauzálním vztahům předmětů a jevů,
 - na jeho zájem o detaily apod.
- Norma je lehce nerovnoměrný vývoj, individuální variabilita je značná.

Video

- <http://youtube.com/watch?v=YtvP5A50HpU>